

Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme

• Doç. Dr. İbrahim CILCA*

Özet

" Aile Mahkemesi" ; Türkiye'de yeni bir adımdır. Türk Medeni Kanununa bağlı olarak gelişen bir uzmanlık mahkemesidir. Aile mahkemeleri yasası, evlilik ve aile hukuku açısından gerekli yasal bir gelişmedir.

Bu yazıda, aile mahkemesinin yapısı, mahkemenin politikası ve stratejisi tartışılmıştır. Öngörülen yasa; evliliği, aileyi, ve çocukları çatışma ve aile sorunları karşısında korumaktadır. Bu çalışma; toplumsal durumun güçlüklerini, aile politikalarının anlamını, yasal düzenlemenin geliştirilmesi için bazı ipuçlarını sergileme denemesidir. Bu çalışma başka çalışmalarla devam ettirilmelidir.

Anahtar Kelime: Aile Mahkemesi

Zusammenfassung

" Das Familiengericht " ist der neuliche schritt in der Türkei. Es ist eine Abtei/ung bei m Amtgericht hinsichtlich des Rechtszugs unterscheidet es sich von dem Türkische Bürger/iche Gesetzbuch. Das Familien gerichtgesetz ist für Ene und Familienrechts auf die Notwendigkeit einer gesetzziichen Weiterentwicklung.

in dem Art/kel wurde Struktur des Familiengerichts, Gerichtspolitik und Strategie diskutiert. Dieser Arbeit ist es ein Zeitdokument, das in einer schwierigen gesellschaftliche Situation und Bedeutung der Familienpolitik auf zuzeigen versucht und auf die Notwendigkeit einer gesetzziichen Weiterentwicklung der Familienhilfe hinweist. Dieser Arbeit soll folgend mit anderem Arbeit dauern.

Schüsselwort: Das Familiengericht.

(*) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Öğretim Üyesi

Türk Medeni Kanununda yapılan değişikliklerin bütünlüğü içinde Aile Mahkemelerinin kurulması girişimi önemli bir adımdır.

Türk Hukuk Devriminin temel taşlarından olan Medeni Kanun değişikliği demokratik aile oluşumunu ve gelişimini güçlendirmiştir. Toplumun temeli olan ailenin tüm süreçlerinde yaşanabilecek olumsuz olayların, çatışma ve sorunlarının bir uzmanlık mahkemesinde ele alınması ve koruyucu, önleyici ve geliştirici yaklaşımlarla karar alınmasını sağlanması ileri bir düzenlemedir.

Aileye sorun odaklı yaklaşım ve belirli aile sorunlarını çözmek için hüküm verme mekanizması olarak aile mahkemesi Türk Adalet Sistemi açısından olumlu bir gelişmedir.

Aile Hukuku Açısından Yaşanılan Sorunlar ve Aile Mahkemesine Duyulan Gereklenme

Toplumsal değişme sürecinde; toplumsal yaşamın çağdaşlaşması doğrultusunda nitelik ve nicelik kazanması, ailenin pozitif hukuk kuralları ile tanımlanmış süreçler ve işlemlerle oluşması, gelişmesi ve süreklilik kazanması ile olanaklıdır. Geleneksel yaşam formları ve ilişkiler dinamiği, kendine özgü adet, gelenek ve yaklaşımlarla bireyin özgürleşmesini ve demokratik aile yapılarının oluşumunu engellemektedir. Geleneksel aile modeli; karşılıklı bağımlılığı üreten yaşam koşullarında kırsal yaşam kültürünü ve düşük refah düzeyini üreten aile yapılarına dayanmaktadır. Geleneksel yapı ve yaşam kalıplarının ortaya çıkardığı aile sisteminin içerdiği sosyalleşme değerleri; gruba bağlılık, aba-babaya duygusal ve maddi yatırımı, karşılıklı bağımlılık değerlerini, çocuğa faydacı bakışı ve cinsiyet ayrımcılığını üretmektedir. Aile içi etkileşim dinamiği; baskıcı ve kontrolcü çocuk yetiştirmeyi, çocuğun ebeveynlere itaatini ve bağımlılık yaklaşımını, karşılıklı bağımlılığı içermektedir.

(Kağıtçıbaşı; 1994; 53)

Geleneksel aile modeli; aile bireylerinin özgürleşmesini sağlayacak, ailede demokratikleşmeyi gerçekleştirecek dinamiklerden yoksundur. Geleneksel aile yapılarında yaşanan sorunların çözümü için üretilen yaklaşımlar ise; mutsuzluğu, otoriter tutum ve davranışları, ihmal ve istismarları ortaya çıkarmaktadır. Medeni kanunla tanımlanan süreçler ve işlemler gerçekleşmemektedir. Normların uygulamaya dönüştürülmesinde zorluklar doğmaktadır.

Ailenin demokratikleşmesinde; bireysellik ve sosyallik önemlidir. Aile kompozisyonu içinde bireysel düzeyde, bireyler arası etkileşim düzeylerinde, aileye ilişkin organizasyonlar düzeyinde, karar ve yönlendirme düzeylerinde ve toplumla işlevsel ilişkiler kurma ve bütünleşme düzeylerinde gerçekleşen işleyişler önemlidir. Ailede mülkiyet ve karar yapısı ile karar, koordinasyon ve motivasyon yapılarının birliği demokratik ilke ve standartlara göre işlemektedir (Erkan, 1994; 104-107).

Medeni Kanun; aile hukuku alanında, demokratik toplum düzeninin ve demokratik aile yaşamının gelişmesine temel olacak düzenlemeler yapmıştır. Aile Mahkemesi Türk ailesinin tam bir yapı değiştirmesi sürecini destekleyecek mekanizma olarak sistemi tamamlayıcı bir öge olacaktır.

Aile hukuku açısından evliliğin gerçekleşmesi ve ailenin oluşumunda temel sorunlar bulunmaktadır. Erkek ve kadın aile kurmak, evlenmek niyetlerini açıklar, yetkili makam bu niyetin gerçekleşme koşullarını saptar ve erkekle kadının birleşmesine hukuksallık kazandırır. Toplumumuzda Medeni Kanunla düzenlenen bu mekanizmaya karşılık, Müslüman Osmanlı ailesinde egemen olan geleneksel evlilik formları sürdürülmektedir. Evliliğin hiçbir yetkili makamın müdahale etmediği özel akit ile kurulması, dini nikah, sadece tarafları ilgilendiren bir akit türü olarak sayılması düşüncesi, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi, evliliğin erkeğin tek taraflı beyanı ile sona ermesi, müt' a ve sığa usulü denilen belli süreli geçici evlenmelerinin yapılması gibi durumlar günümüzde de sürmekte-

dir. Bu durumun sonucu olarak, hukuken evli olmadıkları halde kendilerini evli sayan ve yakın çevrelerince de evli sayılan, çok sayıda çiftin ve sayıları yüz binlere ulaşan evlilik dışı çocuğun sorunları ortaya çıkmıştır (Fişek, 1984; 6-7).

Erken evlenme, Medeni Kanunun saptadığı yaş sınırlarının altında evlenme hukuken gerçekleşmeyeceği için imam nikahı yoluyla evlenme önemli bir eğilimdir. Aralarında evlenme akdi olmaksızın evlenme ve evlendirme davranışı karşısında yasal evlenmenin yararının ve öneminin anlatılması gereklidir. (Fişek, 1984; 8-9) (Özgen, 1984; 27-32).

Evlilik dışı birleşmeler ve bundan doğan çocuklar gerçeği çocukların kişisel hakları, korunma ve yetiştirilmeleri açısından önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır.

Akraba evliliği ve akrabalık nedeniyle yasada getirilen evlenme engeli uygulamaları önem kazanmaktadır. (Fişek, 1984; 11) Kadın kaçırma konusunda; yaş, şiddet, tehdit veya hile ile kaçırma, alıkoyma eylemleri günümüzde önemli bir sorundur (Özgen, 1984; 39-61).

Medeni Kanunla getirilen, evli eşler arasındaki eşitlikçi yaklaşımın aile yaşamında uygulanması, hukuki eşitliğin gerçekleştirilmesi gereği açısından önemlidir.

Aile içi yaşam sürecinde; eşler arasında ve anne-baba ile çocuklar arasında her yönden yapıcı, geliştirici bir diyalogun gerçekleştirilmesi günümüzde en önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Aile içi ilişkilerde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, kavgalar, baskı ve şiddet uygulamaları aile bireylerinin kişisel güvenliklerini, kişi haklarını olumsuz etkilemektedir. Duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik istismar olayları hukuki açıdan birer dava konusuna yoğun olarak dönüşmektedir. (Aktaş, 1997) (Aile Araştırma Kurumu, 1995)

Boşanma süreci; aile birliğinin parçalanması, eşlerin ve çocukların hakları açısından önemli bir sorun alanıdır. Zina, cana kast, kötü muamele, terk, ayrı yaşama ve şiddetli geçimsizlik gibi nedenlerle aileler boşanma davaları açmaktadır. Dava öncesi, süreci ve sonrası; ailelerin bütünlüğünün korunması, ayrılık halinde ise tarafların hak ve

çıklarlarının korunması önemli bir ekonomik, sosyal, psikolojik ve hukuki destek mekanizmasını gerektirmektedir (Arıkan, 1996).

Aile içinde anne ve babalarca çocuğun ihmal ve istismar edilmesi, insanlık dışı kötü muamelenin yapılması, çocuğun aile içinde yaşama, yetişme ve korunma olanaklarının fiilen kalmaması, çocuğun hakları bakımından önemli bir güvensizliktir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ilke ve standartlarına göre, çocuğun geçici veya alternatif bakım ortamlarına yerleştirilmesi gereksinimi günümüzde yaygın bir sorun alanı olarak gözlenmektedir. (Cılga, 2001; 69-73)

Korunma kapsamına alınan çocukların bakım kurumlarında yeniden ihmal ve istismara uğramaları günümüzde gözlemlenmektedir. Kurumsal istismarın önlenmesi, sorumluların yargılanması ve mağdurların korunması konusunda uzmanlık kazanmış destek mekanizmaların gereğini ortaya çıkarmaktadır. (Cılga, 1989; 261-278).

Türk aile yapısı üzerine yapılan araştırmalar, aile mahkemesinin gerekliliğini ve işlevselliğini hangi alanlara ve sorunlara yönlendireceğini sergilemektedir. Türkiye'de yaşanan yapısal dönüşümler ve ekonomik kriz süreci; her yönden sağlıklı, olumlu ve gelişmeye açık ailelerin önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. (Cılga, 2001), (DPT, 1989), (Aile Araştırma Kurumu, 1994).

Kadınlara karşı her türlü Ayrımcılığın önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi; kadınlara karşı ayrımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref ve haysiyetine saygı ilkelerini ihlal ettiğini, kadınların erkeklerle eşit olarak ülkelerinin siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayatlarına katılmalarını engellediğini, toplumun ve ailenin refahının artmasına engel oluşturduğunu ve kadınların ülkeleri ve insanlık hizmetinde kullanabilecekleri olanakları geliştirmelerini zorlaştırdığını belirtmektedir. Toplum ve aile içinde kadının haklarının korunması, günümüzde önemli bir gereksinimdir (Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1993; 7-8).

Ailenin Korunmasına Dair Kanun, Medeni Kanun yanında "eşlerden birinin veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden

birinin aile içi şiddete maruz kaldığını kendilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığının bildirmesi halinde Sulh Hukuk Hakimliğinin re' sen kusurlu eşe yönelik olarak önlemler almasını düzenlemiştir. Bu yasanın uygulanmasında Aile Mahkemesi önemli bir işlevi yerine getirecektir (4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 1 998, mad.1).

Öngörülen Aile Mahkemelerinin yapısı

Genel Gerekçe:

1. Anayasanın 41. Maddesi gereğince toplumun temelini oluşturan ailenin korunması için gerekli önlemlerin alınması ihtiyacı her geçen gün artmaktadır.
2. Toplumda sosyal barış ve adaletin sağlanmasında, demokratik haklara saygılı, sağlıklı, topluma yararlı bireylerin yetiştirilmesinde ailenin önemi inkar edilemez bir gerçektir.
3. Ailenin korunması görevi Devlete aittir.
4. Günümüzde bir çok sahada olduğu gibi, sosyal yapıdaki baş döndürücü gelişmeler ve karmaşıklık, eşlerin ve çocukların sorunlarının artmasına ve olumsuzluklar yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu sorunların çözümünde, yargı alanına giren konular bakımından da bir takım yenilikler getirilmesi zorunluluğu bu lunmaktadır.
5. Bir çok ülkenin iç hukukunda aile mahkemelerine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı, örneğin Kanada ve Almanya' da aile mahkemelerinin bulunduğu bilinmektedir.
6. Türkiye' de yürürlükte olan mevzuat hükümlerine göre, aileye ilişkin dava ve işler halen genel mahkemelerde görülmektedir.
7. Genel mahkemeler, aileye ilişkin davaların yanı sıra diğer hukuk davalarına da bakmak durumundadırlar.
8. Aile ile ilgili uyuşmazlıkların çözümünde gereksinme duyulan psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı mahkeme bünyesinde bulunmamaktadır. Bu durum, mevcut mahkemelerin,

aile hukukundan doğan dava ve işlerin çözümlenmesinde kendilerinden beklenen işlevi yerine getirmesine engel olmaktadır.

9. Türk Medeni Kanununun özellikle aile hukukuna ilişkin hükümlerinden beklenen amacın gerçekleşmesi bakımından da aile mahkemelerinin kurulması bir gereksinim haline gelmiştir,
10. Öngörülen aile mahkemeleri; yapısında psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıları içerecek, aile hukukundan doğan dava ve işleri taraflar arasındaki karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların sulh yoluyla çözümünü sağlamaya çalışacaktır.
11. Aile Mahkemeleri, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alması gibi önemli işlevleri de yerine getirecektir.

Yaklaşım

Aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere; bir uzmanlık alanı olarak, kuruluş, görev ve yargılama usulleri düzenlenmiş; kuruluşuna özgü belli esasları olan; atanacak hakim, psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacıda, diğer niteliklerinin yanında aile hukuku ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapma koşulu aranan; görev alanına giren konularda yetişkinler ve küçükler hakkında koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alan; diğer kanunlar yanında Türk Medeni Kanunu hükümlerini temel alan ve ilgili yasalarla belirlenen usul hükümlerine göre uygulamalar yapan bir mahkemenin kurulması ana yaklaşımdır.

Yeni mahkemenin kurulmasında bütüncü, sistemci, disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir. Aile konusunda makro ve mikro ele alış düzeylerinin bütünlüğü öne çıkarken, toplum, aile ve aile bireyleri birbirini tamamlayan odaklar olarak düşünülmüştür. Yetişkinler yanında küçükler kate-

gorisinin oluşturulması, aile, nüfus kompozisyonuna aynı önemin verildiğini göstermektedir. Eğitici, koruyucu ve sosyal önlemler açısından aileye ilişkin dava ve işlemlere bakış Türk adalet sisteminin gelişmesi yönünden çağdaş hukuk yaklaşımlarına uygunluk taşımaktadır. Türk Medeni Kanununda son dönem sağlanan gelişmeleri tamamlayan bir öge olarak Aile Mahkemelerinin düşünülmesi, aile hukuku uygulamaları açısından önemli bir boyuttur.

Aile sistemine yaklaşımda; içinde olduğu toplumdan ve diğer ülkelerdeki gelişimlerden yola çıkılarak bakılması, Aile sisteminin içerdiği sorunların birbirinden soyutlanamayacağını kabul edilmesi, Aile sorunlarının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunun bilinmesi, -Aile sorunlarını, yaşayan taraflardan birine getirilen çözümün bir değeri için bulunan çözümlerle doğrudan ve sıkıca ilişkili olduğunun anlaşılması, Aile yapısının ve sorunlarının neden-sonuç ilişkisi içinde ele alınması, Ailenin bir öğesinin diğer öğelerle birlikte düşünüldüğünde hak ve çıkarlar yönünden işlevsel bir anlam taşıyacağı kavranılması, Aile sisteminin birbiriyle etkileşimli bütünlükten oluşmuş, çevresiyle etkileşimli bir bütünlük olarak görülmesi önem kazanmaktadır.

Politika ve Strateji

Aile ile ilgili dava ve işlerde, aile hukuku ve aile sorunları konularında uzmanlaşmış nitelikli elemanlardan oluşan; karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek; eşlerin ve çocukların yaşadıkları sorunların barışçıl yollarla çözümü, koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alan bir mahkemenin kurulması ana politika ve stratejidir.

Uzmanlık Mahkemesi olarak öngörülen Aile Mahkemelerinin; Türkiye çapında, tüm iller ve nüfusu yüz bini aşan ilçelerde, iki yıl içerisinde, yeni elemanların istihdamını sağlayarak kurulması ve yaygınlaştırılması bir diğer stratejidir.

Aile Mahkemelerinin kuruluşunun genel politika ve stratejileri gerçekçi ve geçerlidir.

Süreçler ve İşlemler

Uygulama;

Yetişkinler hakkında kararlar:

1. Evlilik birliğinden doğan yükümlülükler konusunda eşleri uyarmak ve gerektiğinde uzlaştırmaya karar vermek,
2. Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almaya karar vermek,
3. Resmi veya özel sağlık kurumlarına, huzur evlerine veya benzeri yerlere yerleştirmeye karar vermek,
4. Bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna vermeye karar vermek.

Küçükler hakkında kararlar:

5. Bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almaya karar vermek,
6. Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına, resmi ya da özel bir sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus bir kuruma yerleştirmek,
7. Çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya karar vermek,
8. Genel ve katma bütçeli idareler, mahalli idareler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müesseseler ve işletmelere veya benzeri işyerlerine, yahut meslek sahibi birisinin yanına yerleştirmeye karar vermek.

Çalışma yoluna ilişkin:

9. Alınan kararların takip ve yerine getirilmesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan biri veya birkaçını görevlendirmek,

10. Mahkemeye gelen dava ve işlerde esasa girmeden önce;
 - a) Eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit etmek,
 - b) Sorunların barış yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik etmek,
 - c) Barış sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam ederek esas hakkında karar vermek,
11. Mahkemede görevli uzmanlarca davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında ;
 - a) Mahkemece istenilen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
 - b) Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak,
 - c) İstenilen konularda ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek.

Kararlara karşı denetim:

12. Aile Mahkemesi kanunu uygulamasında; vesayet makamı olarak aile mahkemesince verilen kararlara karşı Türk Medeni Kanununun 397. maddesinde belirtilen denetim görevi varsa bir sonraki numaralı aile mahkemesince, yoksa o yerdeki Asliye Hukuk Mahkemesince, asliye mahkemesi derecesinde başka mahkeme yoksa en yakın yerdeki aile mahkemesi veya 2. Maddenin ikinci fıkrasına göre görevlendirilen asliye hukuk mahkemesince yerine getirilir,
13. Özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu konuda hüküm bulunmayan konularda 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun aile hukukuna ilişkin usul hükümleri ile 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır,

14. Mahkemede görevli uzmanlar, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda düzenlenen, hakim reddi sebeplerine göre reddedilebilir,

Değerlendirme ve Öneriler

Aile mahkemesi uygulamalarında düşünülen süreçlerin ve işlemlerin etkililik ve verimlilik yönünden güçlendirilmesi zorunludur.

1. Uyarı ve Uzlaştırma Mekanizmasının Güçlendirilmesi

Eşlerin evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşlerin uyarılması ve gerektiğinde uzlaştırılmaları birliği koruma yönünden önemli bir düşüncedir. Fiilen gerçekleştirilen bu mekanizma uygulamada etkisiz kalmaktadır. Koruyucu ve önleyici yaklaşım açısından doğru olan bu çabanın hakim, uzmanlar ve eşler arasında nasıl işleyeceği açıklanmalı, hakim bu işleme karar vererek uzmanları aileye yönlendirmelidir. Uyarı ve uzlaştırma mekanizması karardan sonra uzmanların mesleki çalışmalarını geliştiren bir uygulama süreci olarak düşünülmelidir. Evli, yetişkin eşlerin evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda bilgilendirilmesi, değer, tutum ve davranış değişikliğine yönelmeleri uzmanların mesleki çabası ile süreç içinde gerçekleştirilebilir. Bu sürece ilişkin işlem basamakları hakim-uzmanlar ve eşler arasındaki diyalogu temel alarak geliştirilmelidir. Uzmanların uyarı ve uzlaştırma kararını koruyucu ve önleyici bir yaklaşımla ele almaları, etkili bir konuma getirilmeleri gereklidir.

2. Aile üyelerini kurumlara yerleştirme mekanizmasının güçlendirilmesi

Yetişkinlerin ve çocukların korunması, bakım, gözetim ve yetiştirilmeleri için öngörülen işlemler, ailenin çeşitli nedenlerle parçalanması veya dağılması açısından önemlidir. Aile bireylerinin; özel

sağlık kurumlarına, huzur evlerine yerleştirilmesi, bir meslek edinme ya da eğitim kursuna verilmesi, mahkeme ile ilgili kuruluşlar arasında etkili ve verimli bir diyalogun oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu diyalog; mahkemece alınacak kararın uygulanabilir bir hukuki dayanağa kavuşturulması ile olanaklıdır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, İş Kur, Milli Eğitim Bakanlığı ve Yerel Yönetimler yasalarında yeni düzenlemeler yapılması gerekir. İlgili kurumların yasalarında yapılacak madde düzenlemeleri ile Aile Mahkemesinin yerleştirme kararlarına uygulama desteği sağlanmalıdır.

3. Küçüklerin korunması için aile dışında alternatif bakım sağlanması mekanizmasının güçlendirilmesi

Yürürlükteki mevzuata göre; tasarıda öngörülen, küçüklerin korunma kapsamının alınması kararlarının işleyişi kolay olacak gibi görünmektedir. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu mevzuatı bu yönden Aile Mahkemesine önemli bir destek sağlamaktadır.

Fakat, koruma sisteminin işleyişi, Çocuk Hakları Sözleşmesinde öngörülen standartlara göre işlememektedir. Çocuk için aile ortamında bakımın sağlanması temel yaklaşımdır. Küçüklerin ihmal ve istismar nedenlerine bağlı olarak geçici sürelerde alternatif bakım ortamına alınması, bu arada ailenin bütünlüğünün sağlanması, anne ve babanın eğitimi, aile ortamının düzeltilmesi hizmetlerin geliştirilmesi gereklidir.

Aile Mahkemesinin küçükler için öngördüğü koruma mekanizması bu yönden yeni ilke ve standartlara göre geliştirilmelidir. Öngörülen önlem var olan mevzuat çerçevesinde eksik, yetersiz ve sağlıklı olarak işlemektedir. Çocukların korunması konusunda ilgili yasalarda yeni zihniyetlerle düzenleme yapılmalı, Aile Mahkemesinin koruma kapsamına alınan çocuklarla ilgili karar süreçlerini yeni bir strateji ile işletmesi sağlanmalıdır.

4. Ailenin, yetişkinlerin ve küçüklerin ekonomik haklarının korunması olanaklarına işlerlik kazandırılması

Ailenin ekonomik varlığının korunması, evlilik birliğinden doğan mali yükümlülüklerin yerine getirilmesi, bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü ve çocuk mallarının yönetimi ve korunması Türk Medeni Kanununun ilgili maddelerinde düzenlenmiştir. Aile Mahkemesi uygulamalarının bir yönetmenlikle ele alınarak süreçlerin ve işlem basamaklarının tanımlanması, ilgili taraflar ve yasal mekanizmaların ayrıntılı bir biçimde tanımlanması gereklidir. Ailenin ve aile bireylerinin ekonomik yönden korunması düşüncesi sadece aile birliğinin bozulması durumuna ilişkin olarak ele alınmıştır. Sosyal ve ekonomik süreçlere bağlı olarak yoksul ailelerin durumu, ailenin ekonomik varlığının güçlendirilmesi, aile yardımlarının ve hizmetlerinin sağlanması yönünden de mutlaka ele alınmalıdır. Türkiye' de yoksullaşan ve ekonomik yönden varlıksızlaşan ailelerin güçlendirilmesi için "aile hizmetleri" ve "aile yardımları" ayrıca düzenlenmelidir.

Aile Mahkemeleri Kanun Tasarısı bu yönden var olan düzen içinde işlerlik kazandırılacak bir zihniyetle ele alınmıştır. Aile ve çocuk alanındaki diğer hizmetleri geliştirici ve yeni bir sistemleştirme düşüncesini tam anlamıyla sağlayamamıştır.

5. Aile Mahkemesinin örgütsel yapısının güçlendirilmesi

Mahkemenin oluşturulmasında genel kadro ve birleşme düzeninin temel alındığı görülmektedir. Yazı İşleri Müdürlüğü ve Hakimlik birimleri temel alınmıştır. Öngörülede yer alan uzmanlar grubunun (psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı) çalışma yolları karar süreçleri içinde açıklanmış, fakat, bir birleşme öngörüsü getirilememiştir. Uzmanlık Mahkemesi niteliklerinin öne çıkarıldığı Aile Mahkemelerinde yeni uzmanlar grubunun mahkeme içerisinde bir birim olarak organizasyonları gereklidir. Aynı eksiklik Çocuk Mahkemelerinde de getirilmiştir. Uzmanlık Mahkemesinin kuruluşu

"Aile Yönelme Birimi" adı altında düzenlenmeye olanak sağlayacak bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Yasada birim adı yer almalı, birimin ve uzmanların görev ve sorumlulukları yönetmenlikle düzenlenmelidir. Uzmanlık Mahkemesinin kuruluşunun güçlendirilmesi; Mahkemenin görevlerine getirilen yeni çerçevede, yargılama sürecine eklenen destek ve yardımların birleşmesi ile olanaklıdır. "Aile Hizmetleri" çerçevesinde, birimdeki uzmanların mesleki ve bilimsel yönlendirmeleri kararlardaki etkililiği ve verimliliği arttıracaktır.

6. Aile Mahkemelerinde Nitelikli Ele man görevlendirilmesi

Yasa tasarısında yer alan madde düzenlemelerinde; Hakimlerin ve Uzmanların nitelikleri olarak gerçekleştirilen düzenlemeler olumludur. Uzmanlık mahkemesinin elemanlarında yaş, evli ve çocuk sahibi olma aile hukuku ve aile sorunları alanlarında lisans üstü eğitim koşulları gerçekçi ve geçerlidir. Görevlerinde uzmanlaşmış elemanların istihdamı Aile Mahkemelerindeki uygulamaların düzeyini yükseltecektir. Tasarıda öngörülen "aile hukuku" ve "aile sorunları" alanlarında lisansüstü programların açılması önemli bir gereksinim olarak belirmektedir. Hukuk Fakültelerinde, Sosyal Hizmetler Yüksekokulunda, psikolog ve pedagoğ yetiştiren bölümlerde yeni programların düzenlenmesi gereklidir.

7. Aile Mahkemesi Uzmanlarının Çalışmaları, Çalışma Usulleri ve Yaklaşımları

Yasa tasarısında (mad.5, mad.6, mad.7); uzmanlık mahkemesinde gerçekleşecek özgün süreçler tanımlanmıştır. Yargılama süreci öncesinde, yargılama sürecinde ve yargılama sonrasında olmak üzere çeşitli süreçler ve işlemler öngörülmüştür.

Aile Mahkemesine gelen dava ve işlemlerle ilgili olarak esasa girmeden önce uzmanlarca geliştirilecek çalışmalar; a) Eşlerin ve çocukların sorunlarını belirlemek, b) sorunların barışçıl yollarla çözümünü

sağlamak c) Anlaşma sağlanamadığı aşamada yargılamaya devam ederek esas hakkında karar vermek şeklinde belirlenmiştir. Esas öncesi sayılan işler, uzmanların konumunu ve önemini arttırmaktadır. İnceleme ve çözümün öne çıktığı süreçler Uzmanlık Mahkemesinin karar süreçlerinde öncelik kazanmaktadır. Nitelikli elemanlardan oluşacak görevlilerin ekip çalışması ilkeleriyle hareket etmesi önemlidir.

Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında; a) mahkemece istenilecek konularda araştırma, inceleme yapmak ve sonucu bildirmek, b) uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma, inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek görevleri, uzmanların çalışmalarını karar süreçlerine temel almayı ve ekip çalışması yaklaşımını güçlendirmektedir.

Mahkemece gerekli görüldüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak görevi uzmanların duruşma sürecine katılımlarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu, bilirkişiliğin ötesinde önemli bir işlevsellik getirmektedir.

Alınan kararların takip ve yerine getirilmesinde uzmanların görevlendirilmesi, mahkeme kararlarının uygulamaya dönüştürme gücünü arttırmaktadır. Yargılama sonrası görevlerin boyutu; uzmanların birleşmesini ve işbölümünün organizasyonunu gerektirmektedir. Kararların takibi ve yerine getirilmesi sürecinde; yetişkinler ve küçükler hizmetin hedef kitlesini oluştururken, işbirliği yapacak kurum ve kuruluşları da gündeme getirmektedir. Aile Mahkemelerinde kararların takibi ve yerine getirilmesinde, bağlantılı çalışma yaklaşımı önem kazanmaktadır. Uzman elemanla verimi arttırmak için diğer kurumları ortak çalışmaya sevk eden, ilgili yasalara gönderme yapan madde düzenlemeleri ele alınmalıdır.

8. Ailenin Bütünlüğü ve Sürekliliğini Sağlama Anlayışının Güçlendirilmesi

Yasa tasarısında koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler "yetişkinler" ve "küçükler" kategorisinde

düzenlenmiştir. Eğitici hizmetler, sadece meslek eğitimi ve çocukların eğitiminde söz konusudur.

Çeşitli sorunlar ve uyuşmazlıklarla Aile Mahkemelerine başvuranların "Aile" odağı içinde ele alınması boyutu eksik kalmıştır. Öncelikle "Ailenin Korunması ve Sürekliliğinin Sağlanması İçin Alınacak Önlemler" bölümü eklenerek, yapılacak çalışmalar belirtilmelidir. Uzmanlara, esasa girilmeden Önce verilen araştırma ve inceleme yapmak görevi, uyarı ve uzlaştırma görevini güçlendirici yeni çalışmalarla desteklenmelidir. Aile Mahkemesinin önem kazanan bu işlevi yasa tasarısında güçsüz kalmıştır. Madde 6) 1-a da sayılan uyarı ve uzlaştırma yaklaşımı ve ilkeleri ile yöntem ve teknikleri yönünden birimin oluşturulması ve görevleri bir yönetmenlikle ele alınmalıdır.

9. Aile Mahkemelerinin Görevlerinin Güçlendirilmesi

Uzmanlık Mahkemesinin ana dayanağı Türk Medeni Kanunudur. Bunun yanında Ailenin Korunmasına Dair Kanun da, getirdiği düzenleme ile önemlidir. Tasarı bu dayanaklar kapsamındadır. Aile Mahkemelerinin görevleri Medeni Kanunda yer alan konulardaki dava ve işleri görmekle ilgilidir.

Evlenme, nişanlanma, evlenme ehliyeti ve engelleri, evlenme başvurusu ve töreni, batıl olan evlenmeler, boşanma, evliliğin genel hükümleri, eşler arasındaki mal rejimi, soy bağıının kurulması, evlat edinme, velayet, çocuk malları, aile-ev düzeni, aile malları, vesayet düzeni, vesayet organları, vesayeti gerektiren haller, vesayetin yürütülmesi, vesayetinin sona ermesi ve kanunla verilen diğer görev alanları Aile Mahkemesinin görev konularını içermektedir.

Görevler yönünden çok yönlü olup, Türk Medeni Kanunundaki tüm boyutları kapsamaktadır. Uzmanlık Mahkemesi olarak Aile Mahkemesi yeni yasanın uygulanmasını güçlendirici bir etki yapacaktır. Türk Medeni Kanununun getirdiği hükümler yanında, kanunla verilen diğer görevlerde geniş bir görev alanı oluşturulmaktadır,

Aile Mahkemeleri düzenlemesi bu açıdan kendine özgü yeni süreç ve işlemleri getirmektedir. Bu

nedenle, yasanın uygulamaya dönük yeni yaklaşımını güçlendirici önlemler ele alınmalı ve yeni madde düzenlemelerine yer verilmelidir.

Kaynaklar

- Aile Araştırma Kurumu, 1995, Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, Ankara.
- Aile Araştırma Kurumu, 1998, III. Aile Şurası, Ankara.
- Aktaş Mavili, Aliye, 1997, Aile İçi Şiddet ve Önleme Yolları, Songür Eğitim Hizm. Yayıncılık, Ankara.
- Arıkan Çiğdem, 1996, Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi: 96, Ankara
- Beyazova, Ufuk, Şahin, Figen, 2001, Çocuğun Şiddetten Korunma Hakkı, Milli Eğitim Dergisi, s. 151, s. 90-94
- Cılga, İbrahim, 2001, Demokrasi, İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları, Milli Eğitim Dergisi, Ankara, s. 151, s. 69-73
- Cılga, İbrahim, 1991, Toplumun Korunması Altındaki Çocukların İhmali ve İstismarı, Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması I. Ulusal Kongresi, Ankara.
- Devlet Bakanlığı, 1998, 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulaması, Ankara.
- DPT, 1989, Türk Aile Yapısı Araştırması, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı Ö.İ.K. Raporu, Ankara.
- Erkan, Hüsnü, 1994, Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara.
- Fişek, Hicri, 1984, Sunuş, Türkiye' de Ailenin Değişimi, Yasal Açından İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara.
- İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi, 2001, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, İstanbul.
- Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, 1993, Kadına Yönelik Uluslararası Sözleşme ve Kararlar, Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, 1995, Aileye Yaklaşımda Bir Kuramsal Çerçeve ve Aile Değişim Modeli, Aile Kurultayı, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Özgen, Eralp, 1984, Erken Evlenme, Başlık, Kadın Kaçırma, Türkiye' de Ailenin Değişimi Yasal Açından İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yay. Ankara.
- T.B.M.M, 2001, Adalet Bakanlığı' nca Hazırlanan Türk Medeni Kanunu Tasarı ve Gerekçesi, Ankara.